

בשלישי ליוני השנה נהרג בביקעת הירדן, בעת היתקלות עם מחבלים, סמל צה"ל דויד כרמלי. לרבנות אזרחים במדינה היה הסמל כרמלי עוד שם בעיתון, עוד טיפה בכוס-הדמים. לבני משפחתו — בניו, הוריו, ואשתו שהיתה בחודש השמיני להריונה — היה דויד כל עולמם שחרב.

בעמודים אלו רואה "העולם הזה" חובת-כבוד לעצמו להגיש את קינתו של האב השכול.

דויד, בני, בני...

- מאת שמואל כרמלי -

שם ויעול, עכשיו היא לא חושבת על שום דבר, רק על הבן שנפל.

דויד יצא למילואים ב-8 ליוני. בעצם הוא היה יכול להשתחרר הפעם מי השירות, כסטודנט לפני בחינות-הגמר — אך לא רצה. "אני רוצה להיות יחד עם החברה", אמר. "כך טוב יותר ובטוח יותר, כאשר אתה יכול לסמוך על החבר שלך, שאותו אתה מכיר."

ביום ראשון, ב-30 ליוני, הוא חזר ליום חופש. יחד עם אשתו הוא השתתף בחגיגות הגמר בבית-הספר שלה. דויד עצמו לא עבר כבר כמורה, בשנה האחרונה עבר לעבוד באוניברסיטה. מרים ביקשה שיישאר בבית עוד יום, אבל הוא סירב. "הרי אני דופק

וארגון, בני הצעיר. אנחנו עובדים יחד בפרדס כבר הרבה שנים. בתשע בבוקר הגיע מזכיר המשק עם האוטו. ברגע שראיתי או תו מרחוק בין העצים — ידעתי, הידיים התרוממו לי מאליהן: "זה דויד", אמרתי. המזכיר הניד בראשו.

חזרנו עם האוטו למשק. היינו צריכים להודיע לאסתר. הלכנו למקום העבודה שלה בלול.

אף אחד מאיתנו לא רצה לקחת על עצמו להודיע לה. רק אחרי שעה הגיעה החברה הטובה שלה, והיא עשתה זאת. מאז לא חזרה אסתר לעבודה. היא נמצאת כל הזמן בתל-אביב, עם אשתו של דויד והילדים. אי-אפשר להכיר אותה. היא היתה כזו אשה מלאת מרץ, השתתפה בכל הצעות. היתה הרוח החיה בלול. המיד תשבה על חידור

הילדה לא רוצה להבין. היא יושבת ומחכה לו על המירפסת.

גם אסתר, אסתר, לא יכולה להשלים. היא נושאת איתה בתיק גדול את כל התמונות של דויד מאז נולד, ומראה אותם לכל אחד. היא בוכה ובוכה ושואלת, כמו כל אם שפולה, למה הוא מת. למה דווקא דויד שלה.

רק אני ושני אחיו של דויד מנסים להשיג לים עם העובדה. אבל גם אנחנו — השכל מבין, והרגש לא מוכן להשלים.

אני זוכר את הרגע הנורא כשהודיעו לי. יצאנו באותו בוקר לפרדס. אני

לפני שבוע ימים נולד לדויד שלי, לדוידל שאיננו, בנו השלישי. דויד לא יראה אותו לעולם, והילד לא יכיר אף פעם את אביו. כלתי מרים היתה בחודש האחרון להריונה, כשבאו להודיע לה שבע-לה נהרג. היא קיבלה להם. לא דיברה עם אף אחד במשך שבוע ימים ולא עזבה את הבית עד הלידה.

הילד הגדול, שחר, לא מצא לו מקום בחדר מאז שאביו איננו. "עצוב לי בחדר", הוא אומר כל הזמן ובורח החוצה.

רק הילדה אילת, בת השלוש, עדיין לא מבינה. מרים ניסתה להסביר לה שאבא לא יחזור יותר, שאבא נשאר במלחמה. אבל

הוא עלה לארץ כחלוץ, בנה אותה, הקים בית, ושיכל

או בן חמש בלבד. בפרדסים שלי חדרה נשחטו יהודים. אמהות התחלחלו כל אימת שלא ראו את ילדיהן במשך עשר דקות. הוכרו על כופרי-הישוב לרכישת נשק להגנה. ליד תחנת-ההתרמה בחדרה עמד תור ארוך. רכושיה של אסתר הסתכסכו בטבעת הנישואין שלה ובטבעת זהב נוספת, אותה קיבלה בי מתנה מאמה. גם היא עמדה בתור, שמואל

חשמונאים ובני-נוער יהודיים, בני-חורין וזקרי פים וחזקים, עובדי אדמה — ולא חייטים כפופים ליד מכונת-התפירה. על הערבים שמע שמואל מעט מאוד, אם בכלל. המציאות היתה שונה. שמואל ואסתר הגיעו לחדרה. נחתו ישר ללב בעיות-העבודה ה-עברית. את רוב זמנה, אותה שנה, בילה שמואל בלישכת העבודה, בתור ליום עבודה

ארבע מלחמות בחייו — ושיכל את בנו.

מכנסיהאקי במקום קאפומה

כאשר היה שמואל וילברגלד בן שמונה, נפטר אביו, חייט בעיר לודו שבי פולין. בבית נותרו חמישה ילדים, אותם היתה צריכה האם לפרנס. שמואל הקטן לא

בדירת קומיג' מודרנית בקיבוץ מרי-חביה, קיבוץ-הדגל של השומרי-הצעיר. בחוץ היה יום לוהט, אופייני לעמק יזרעאל. מישטחי-הדשא הנרחבים היו ריקים מאדם. הקיבוץ ישן את שנת הצהריים שלו. הי חברים נחו בחדריהם.

רק שמואל כרמלי, האחראי על הפרדס ב-קיבוץ הגדול, לא ישן. מאז מות בנו הוא

בודד בקוטג' הדומם בקיבוץ

- מאת ציפורה עצמון -

שמר באותו זמן בפרדסים ליד המושבה.

המשפחה ניכפתה באושוויץ

בשנת 1941 הגיעו לאושוויץ של שמואל השמועות הראשונות מן השואה. היו אלה ידיעות קטועות, מרוחקות מן האמת ה-נוראה. אך גם בהן היה מספיק כדי לעורר את דאגתו לבני משפחתו שנשארו בלודז. הוא זוכר כאילו היה זה אתמול, את הסיפור הראשון ששמע. דויד בנו היה אז בן עשר, והסיפור היה אודות ילד בגילו, שניסה לגנוב כיכר לחם בגיטו וחיל גרמני הרג אותו במקום. שבוע אחרי כן נסע שמואל לסרפנו כדי להתנדב לבריגדה היהודית. סירבו לקבלו. הרופא הצבאי קבע שלחיש מלודז יש 97 לטפוס. שמואל הפעיל פרוטק-ציה, הלך להסתדרות ולסוכנות היהודית, ו-בסוף נתקבל. הוא נשלח למצרים, עבר את טוברוק והגיע למונטה-קאסינו באיטליה.

בפרדס. טועל יהודי מאורגן באיגוד המיק צועי קיבל אז 20 גרוש ליום. הפועל הערבי דרש תשעה גרוש בלבד. בין ביקור בלישכה למישוהו, השתתף ה-חלוץ הצעיר במישימות ליד בתי הפרדסנים היהודים שהעסיקו ערבים.

קדחת, מאורעות, כופרי-הישוב

אחרי שנה זכה שמואל לעבודה קב-עה בפרדס בחפציבה. חמש לירות ל-חודש ודיוור במקום. שם גם נולד דויד בכ-17. ר.ו. חברו היחיד של הילד היה בנו של ה-שומר הערבי במקום, מוחמד, שנולד בדיוק באותו החודש כדויד.

בשנתם השלישית בחפציבה נתקפה כל ה-משפחה קדחת. ד"ר קורץ, הרופא המפורסם של חזרה, היה בא אליהם רכוב על חמור לפחות פעם בשבוע. באחד הביקורים הודיע להם כי עליהם לעזוב את המקום ולעבור לחזרה, אחרת ימות דויד הקטן.

הם עברו לחזרה. שמואל ניסה מולו כי פועל בנין, כנס שוב למעגל המוכר של לישכת העבודה והמאבק על עבודה עברית. הוא זוכר בכיבוד עד היום את השביתה המפורסמת נגד הקבלן קונגרצקי, שהעסיק את הפועלים הלא מאורגנים — והיינו הי ערביים. שנה אחרי זה פרצו המאורעות. דויד היה

משפחת כרמלי

הצילום המשפחתי המסורתי — בימים המאושרים, לפני המשפחה ידעה שכול מהו. במרכז — דויד ז"ל. מימין — אביו שמואל. בין שניהם — האם אסתר. למשפחה יש עוד שני בנים, צעירים מדויד.

למד בבית-ספר אף יום בחייו. רק בחדר. בן 17 נהיה ציוני, הצטרף לתנועת ה-חלוץ. היתה זו מהפיכה. הוא קיצץ את ה-פיאות, החליף את הקפומה במיכנסי חאקי וחולצה כחולה, והלך לאסיפות במקום לבית-הכנסת. באחת האסיפות פגש חלוצה נלהבת בשם אסתר, גם היא מבית מסורתי. כשהת-חננו, בירכו איש את רעהו בכרכה המסור-תית: לשנה הבאה בירושלים. ב-1929 הת-גשמה הברכה. שמואל ואסתר וילברגלד — כרמלי לעתיד — עלו לארץ-ישראל.

מבלה את שעותיו הפנויות ישוב בכורסה, בחדרו המרוהט בפשטות ובטעם. הגבר נמוך-הקומה וכסוף-השיער, בעל העיניים הטובות והאדומות, אותן הוא מוחה מדי פעם בכף ידו, ישב מול תצלום הבן, שקוע בהירהו-רים. עבר גם הווה משמשים אצלו בעירוביביה. הוא הירחר באשתו, אסתר, השוהה בתל-אביב ליד מרים כלתה, אלמנתו של דויד. הוא הירחר בבנו שנפל; ובכל דרך חייו. מהרהר — ומספר. אין זה סיפור מיוחד במינו. להיפך, והו סיפורו הרגיל של החלוץ הקלאסי שעלה ל-ארץ, בנה אותה, הקים לו משפחה, עבר